

„ДУМИТЕ”

Академично слово на Ректора на НАТФИЗ проф. д.н.Любомир Халачев по случай 24май и дипломирането на абсолвентите Випуск 2012г

Скъпи студенти, преподаватели и служители от Академията, Безспорно днешният ден (и утрешният празник) който ние всяка година чествуваме най-тържествено, е важен за нас по две причини.

Първо- ние сме българи и като българи тачим и милеем за своето българско слово.

И второ- ние сме от тези хора, които създават и разпространяват същото това слово.

С други думи- ние едновременно празнуваме, но също така и нас ни празнуват, защото без нас и без тези, които създават изкуство, нямаше да го има българския род.

Затова позволете ми като ви пожелавам добър път в живота да кажа нещо за ДУМИТЕ.

Цивилизованото и демократично човешко общество се ръководи от думи. Думите се произнасят и след това се записват, за да могат хората да ги разберат. Ако думите са ясни и недвусмислено показват какво трябва да се направи, тогава и действията са ясни и конкретни. Но какво става, когато използваните думи имат двусмислено или неясно значение, когато с едни думи се прикрива истинското значение на други думи, а с това и решенията или желанието за конкретни действия. Тогава и обществото върви в погрешна посока или в най-добрия случай лъкатуши, като непрекъснато сменя посоката на движение. Това лъкатушене отнема много сили и енергия, а често е причина и за тежки поражения върху обществото.

Докато работех върху тема за Глобализацията и културите на малките народи (малките народи – т.е. с език който не е много

разпространен!), попаднах на интересен случай. Оказва се, че в речника на племето „инуити”, живеещо в Гренландия, се срещат повече от двайсет думи за понятието „бяло”. Като се замисли човек - има логика. Хората, живеещи зад полярния кръг са заобиколени от бяло, те са потопени в белота през цялата година и сигурно за тях е жизнено важно да могат бързо и ясно да обяснят какво са видели - бяла мечка, бяла лисица, бял сняг от миналата седмица, бял сняг от вчера, бял сняг от тази сутрин, мек сняг, твърд сняг, топящ се бял лед, твърд бял лед и т.н. От това сигурно зависи техният живот. И те са намерили начин да го кажат с конкретни думи – явно племето на инуитите, което ние не причисляваме към развитите цивилизации, разбира значението на ясните изрази.

В съвременния български език, който бегло проследих в писмените медии (вестници, списания) аз намерих повече от дванайсет думи, които заместват думата кражба. Защо? Кому е нужно? Дали можем да използваме същата логика, каквато намираме в примера с гренландските инуити – толкова много, че без тях не може?! Евфемизми, които явно са създадени за да не обидят някого. Кого някого - явно крадците, кого друго.

Вие знаете, че има доста широк спектър от жизнени дейности отразявани от медиите, в които става дума за кражба, но авторите на статиите, явно свикнали да употребяват вече друг, не ежедневен език, са предпочели да маскират деянията и са употребявали масово заместители, т.е. евфемизми. По този начин са създали грешна представа у хората за извършените деяния. В ежедневния език тези глаголи не са натоварени с негативно значение както например глагола „краде”. А всъщност става дума точно за действието „крадене”!!!

Бихме могли дълго да говорим за тези заместители на речта и сигурно ще се изненадаме като открием колко много ясни и добре работещи понятия са били изместени за последните двайсет години от нашата реч с

мъгляви и нищо не значещи евфемизми. Но, тъй като имаме конкретна цел- а именно да говорим за думите и значението на това дело за обществото – нека да потърсим смисъла на споменатото повсеместно „евфемизиране” на речта. Особено когато става дума за действия, които вредят на обществото, а тяхното погрешно описание би довело до тежки, дори фатални за обществото последици.

Много силно е моето вълнение по отношение на обучението как трябва да се говори, което младите хора получават в училище или в университета. Аз мисля, че те категорично трябва да разберат още от първия учебен час – важно е да се научим да използваме точните думи, за да бъдем добре разбрани и за да можем да покажем на другите какво искаме и какво можем. Тази част от образованието има и друга страна – младите хора трябва да се научат да **различават ясно доброто от злото**, което е принципен философски въпрос. Много основен, между другото! Върху отговорите на този въпрос всъщност лежат основите на повечето световни религии.

Когато децата от малки свикнат, че думите „престъпник”, „крадец”, „мафиот”, „фалшификатор”, „убиец”, „хулиган”, „насилник” , „лъжец” и т.н. – имат само отрицателно значение и обозначават хора, без значение кои са те, които вършат лоши неща, за тях ще бъде по-лесно когато пораснат да застанат от тази страна на обществото, от която заставаме всички, които искаме да живеем в добре развито, демократично общество без престъпления, корупция и насилие.

Но, ако те от малки се научат, че лошите думи означават нещо лошо само когато се отнасят за другите хора, а „нашите хора” са добри каквото и да направят и за техните действия ние ще употребяваме други думи (евфемизми)- тогава много трудно ще бъде когато пораснат и станат съдии, прокурори, полицаи, политици, висши администратори или просто обикновени граждани, да застанат от нашата страна на барикадата. Те ще

търсят подсъзнателно извинение и оправдание за лошите действия с неясни думи, а такива думи винаги ще могат да се намерят. Ако трябва – ще се измислят. И не само ще търсят извинение и оправдание, което може да си е техен личен проблем, но ще взимат и погрешни решения, от което ще страда цялото общество.

Учениците, които учат в началното училище, тези които все още не са завършили, а някъде в гимназиалните класове вече мислят за това как ще продължат учението и живота си, и такива като вас, които вече излизат в живота с всичките отговорности на своята зрялост, трябва добре да разберат- колкото повече навлизаме в близки отношения с развитите европейски страни (а ние мечтаем за това!), толкова по-често ще ни се налага да използваме ясни и разбираеми думи за нашите действия, и да бягаме от техните зле измислени заместители.

Именно тези ясни и разбираеми понятия някои наши политици мечтаят да скрият в меката обвивка на комфортните евфемизми. Защото истината е, че ясните и разбираеми думи твърде силно действат на сетивата – и написани, и произнесени, те дразнят погледа или слуха! Да , така е, те затова са и измислени от хората, за да дразнят, да не ни позволяват да заспим спокойно!

И така - въпрос на претенциозна естетика или на грижа от страна на обществото е безпокойството за употребата на думите. И особено - при обучението на младите хора в правилна писмена и говорима реч! Аз мисля, че прецизната употреба на думите е изключително важна обществена норма. Вярно е, че действителността около нас – политически речи, медии, забавни програми - ни внушава точно обратното. Но нали тъкмо затова е образованието, за да образова, да учи младите хора на добрите социални норми. И за да разберем, че проблемът не е типично български, нека да се обърнем към един солиден и достатъчно авторитетен пример. И то взет от

съвсем друго време, когато хората сериозно са се интересували кой, какво и как говори. Ето какво казва този пример:

„Когато не си служим правилно с имената, ползването на езика не е сполучливо. Щом езикът не се използва сполучливо, няма да се прояви грижа към въпросите. Когато липсва грижа за въпросите, съблюдаването на ритуалното благоприличие и свиренето на музика не процъфтяват. Когато ритуалното благоприличие и свиренето на музика не процъфтяват, приложението на законите и наказанията не е на нужната висота. А щом приложението на законите и на наказанията не е на нужната висота, хората не знаят какво да правят със себе си.”

Конфуций, 6 в.пр.н.е., „Сборник от литературни откъси”

И накрая искам да завърша с един спомен от Йордан Радичков- безспорно един от най-българските автори. Той е писал и за киното, и за театъра. И не само е писал – ами как е писал! Веднъж го попитали каква е разликата между литературата и драматургията за театър (аз бих добавил- и за кино!). Той отговорил: Удоволствието от това, че нещо си написал и хората го харесват е като спускане с малка шейничка от склона- хвърчиш, крещиш от радост, наоколо снежинки, вятърът свири в ушите ти...Красота! Разликата е, че в литературата сам дърпаш по стръмното шейничката, а в театъра (и отново ще добавя – и в киното) я дърпате много хора заедно.

Ето това му е хубавото на нашето изкуство- да вървим заедно, да работим в екип. Не го забравяйте, когато отиде в театрите, в телевизията, на снимачните площадки. Пазете този дух на колективна радост от постигнатото, който ние се опитвахме да ви предадем през тези четири години.

И въпреки че творчеството е егоцентрично, а творците са егоисти по душа, надявам се разбрали сте, че радостта от постигнатото в изкуството е радост която трябва да се споделя. Споделената радост е тази, която кара

очите да блестят, сърцето да тупа и усмивката да се показва на лицето ви. Учете се да подарявате тази радост на хората и ще имате винаги комфорт за душата си, което значи че ще бъдете щастливи.

Пожелавам ви първо късмет, второ творчески успехи, трето пожелavam ви да направите така, че навсякъде по света да говорят колко талантиливи са българите!

И още - пожелavam ви здраве, за да можете да постигнете всичко това.

На добър час!